

TÜRKİYE'DE ALTIN VE ENERJİ TİCARETİNİN CARİ İŞLEMLER DENGESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE EFFECT ON CURRENT ACCOUNT BALANCE OF TRADE GOLD AND ENERGY IN TURKEY

Öğretim Görevlisi. Salih AYDIN

Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankaçılık ve Sigortacılık Bölümü, Artvin/Türkiye
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

Yüksek Lisans Öğrencisi Leyla AYDIN

Artvin Çoruh Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Artvin/Türkiye
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

Cite As Aydın, S. & Aydın, L. (2021). "Türkiye'de Altın Ve Enerji Ticaretinin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:22, pp:216-222

ÖZET

Cari işlemler hesabı ödemeler dengesini oluşturan kalemlerin içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Cari işlemler hesabı kalemi içerisinde de ithalat ve ihracat kavramları bu kaleme yön veren etkenlerin başında gelmektedir. Ülke ekonomileri için ihracat olumlu bir gösterge iken ithalat genellikle olumsuz bir gösterge olarak görülmektedir. Çünkü ithalat sonucunda ülkedeki döviz dışarıya çıkacak, ihracat durumunda ise ülkeye yeni döviz kaynakları gelecektir. Bu çalışmada altın ve enerji ticaretinin ödemeler dengesi içerisinde yer alan cari işlemler hesabına etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan veriler TCMB Ödemeler Dengesi İstatistiklerinden elde edilmiştir. Enerji ithalatının yıllar itibari ile değişkenlik gösterdiği, enerjide ithalatın ihracata göre çok yüksek seviyelerde gerçekleştiği, bu durumda cari işlemler hesabının sürekli negatif seyretmesine neden olduğu görülmüştür. Aynı zamanda parasal olmayan altın kaleminin, son yıllarda ithalatının ihracatından çok yüksek seviyelerde seyrettiğinin ve bu durumun cari işlemler açığının büyümesine neden olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin özellikle enerji potansiyelini ortaya çıkartacak uzun vadeli projelere odaklanması ile kısa vadede mümkün olmasa da uzun vadede enerjide dışa bağımlılığını tamamen sonlandırabileceği mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Cari İşlemler Açığı, Dış Ticaret Açığı, Enerji, Parasal Olmayan Altın.

ABSTRACT

Current account has a great importance among the items that make up the balance of payments. Among the current account item, the concepts of import and export are among the main factors that direct this item. While exports are a positive indicator for the economies of the country, imports are generally seen as a negative indicator. Because, as a result of imports, foreign currency in the country will come out, and in the case of export, new foreign exchange resources will come to the country. In this study, the effect of gold and energy trade on the current account in the balance of payments has been examined. In this context, the data used in the study were obtained from The Central Bank of the Republic of Turkey Balance of Payments Statistics. It has been observed that energy imports vary over the years, and energy imports are at very high levels compared to exports, causing the current account to remain constantly negative. At the same time, it has been determined that the non-monetary gold item has been at a much higher level than its imports in recent years, and this situation has caused the current account deficit to grow. Turkey's energy potential, especially to reveal the long-term projects with short-term it's not possible to focus entirely possible that could end its dependence on foreign energy in the long term.

Keywords: Current Account Deficit, Foreign Trade Deficit, Energy, Non-Monetary Gold.

1. GİRİŞ

Cari işlemler dengesi, ekonomik karar verme süreçlerinde ülkeler açısından bir indikatör niteliği taşımakta olup özellikle makroekonomik istikrarın yakalanması açısından son derece önem arz etmektedir (Ayla ve Küçükkale, 2017). Ancak ülkemizde üretimde ve teknolojiye dışa bağımlılık bu istikrarın yakalanmasındaki engel olarak durmaktadır.

Tiryaki (2002), orijinal eser Corden (1994), cari işlemler dengesi, özel kesim ve kamu kesimi tasarruf ve yatırımlarının net sonucudur. Özel kesimin ideal tasarruf ve yatırım kararları, ekonomiyi ideal bir dengeye ulaştıracaktır. Hükümetlerden kaynaklanan ekonomik bozulmalar olmaması şartıyla, özel kesim ne kadar tasarruf, ne kadar yatırım yapacağını en iyi kendisi bilecektir ve özel kesimden kaynaklanan cari işlemler açığı, kaygı verici değildir. Hükümetler, bütçe dengesini sağlarlar yeter.

Kuruluşundan itibaren yaklaşık 100 yıllık tarihi olan Türkiye özellikle 1980 yılına kadar ekonomik anlamda kendini geliştirme çabası içinde olmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde değişen ekonomik anlayış çerçevesinde ve dünyada da bu görüşün yavaş yavaş hakim olmasıyla dünya ticaretinde ekonomik serbestleşme adımlarının atılması hız kazanmıştır. Türkiye'de değişen bu ekonomik anlayış çerçevesinde ekonomik serbestleşme adımlarını hızla atmaya başlamıştır (Çelik, vd., 2018).

Yaşanan bu gelişmelerden sonra bazı ülkeler bu değişen ekonomik düzeni lehine kullanmışken bazı ülkeler bu düzenden olumsuz anlamda etkilenmiştir. Özellikle teknoloji ve üretim anlamında avantajlı olan ülkeler serbestleşme ile birlikte yukarı doğru daha hızlı adımlar atarken, üretim ve teknoloji anlamında dışa bağımlı olan ülkeler bu gelişmeden olumsuz etkilenmiştir. Türkiye de teknoloji ve üretimde kullanılan girdi anlamında dışa bağımlı bir ülke konumunda yer aldığı için atılan bu serbestleşme adımlarıyla dışa bağımlılığı artan bir ülke konumuna gelmiştir. Dışa bağımlılık birçok sorunu da yanında getirmiştir. Bu sorunların başında dış ticaret açığı ve cari işlemler açığı gelmektedir. Türkiye 1980’li yıllardan itibaren sürekli cari açık problemi yaşayan bir ülke konumuna gelmiştir (Beyaz ve Karabacak, 2018). “Eroğlu ve Bursal (2020), orijinal eser Akçayır ve Albeni (2016), cari açığın giderek artmasının ardındaki en önemli sebeplerden birisinin dışa dönük talebin ithalatı artırması bunun karşılığında ihracattaki daralan makastır”.

Türkiye’de yaşanan cari açık probleminin en önemli etkenlerinden birisi de enerjidir. Türkiye’de kullanılan elektriğin yaklaşık dörtte üçü ithal edilmektedir. Ekonomik, siyasi vb. sorunlar neticesinde bu dışa bağımlılık sebebiyle Türkiye zorluklar yaşamaktadır (Bayrak ve Esen, 2014). Türkiye’de yaşanan cari açıktaki en önemli faktörlerden olan enerji ithalatında ham petrol ithalatının büyük payı vardır. Enerji açığında yaşanan gelişmelerde ham petrol ithalatı, enerji fiyatlarının artmasına paralel olarak ham petroldeki artış nedeniyle sürekli yükselmektedir (Karabulut ve Danişoğlu, 2006).

Cari işlemler dengesini değiştiren diğer bir kalem de parasal olmayan altın değişkenidir. 1998-2016 yılların arasında parasal olmayan altın ihracatının toplam mal ve hizmet ihracatı içerisindeki payı %1,4’tür. Özellikle 2012 yılından sonra %6,5 seviyesine çıkan bu oran tarihinin en yüksek oranına ulaşmıştır. Parasal olmayan altın ithalatı ise Türkiye’de altına olan yüksek talep nedeniyle her dönem devam etmiştir. 1998-2016 yılları arasında parasal olmayan altın ithalatının toplam mal ve hizmet ithalatı içindeki payı %2,8 olmuştur. 2013’te bu oran %5,7’ye 2017 yılı sonuna doğru ise %7,3’e yükselmiştir (Yükseler, 2018).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde cari işlemler açığına neden enerji ithalatı ve parasal olmayan altın ticareti üzerinde geçmişte yapılmış çalışmaların elde ettiği sonuçlara yer verilmiştir.

Khan ve Knight (1983), petrol üretiminin yapılmadığı toplam 32 ülkeye ait 1973-1980 yılları arasındaki verilerden yola çıkarak cari işlemler dengesinin belirleyicilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda petrole sahip olmayan bu ülkelerin enerji ithalatlarının mali dengesizliklere neden olduğunu ve bu sonucunda cari işlemler dengesinin kötüleşmesine etki ettiğini tespit etmişlerdir.

Bitzis vd. (2008), çalışmalarında cari açığın Yunanistan ekonomisine etkisini incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, bütçe açığının ve petrol fiyatlarının cari açık üzerinde etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Morsy (2012), çalışmasında cari işlemler dengesi ile bütçe dengesi ve petrol fiyatları arasında pozitif ilişkinin varlığını tespit etmiştir.

Karabulut ve Danişoğlu (2006), hata düzeltme modelini kullanarak yaptıkları çalışmalarında 1991-2004 yılları arasındaki verileri kullanmışlardır. Sonuç olarak enerji fiyatlarındaki artışın cari açık üzerinde olumsuz bir etki bıraktığı sonucuna varılmıştır.

Demirci ve Er (2007), çalışmalarında 1991-2006 yılları arasında ham petrol fiyatlarının cari açığa etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda bu iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir.

Aytemiz ve Şengönül (2008), çalışmalarında 1992-2006 dönemini dikkate almıştır. Regresyon Ağaçları Analizi ile yapılan çalışmanın sonucunda enerji fiyatları ile cari açık arasında negatif bir ilişki elde edilmiştir.

Demirbaş vd. (2009), çalışmalarında cari açık ile enerji fiyatları arasında bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Cari açığın ve bunun ekonomiye olumsuz yansımalarının asgariye indirilebilmesi için alternatif enerji kaynaklarına daha fazla önem verilmesi gerekliliğine bu çalışmada vurgu yapılmıştır.

Üzümcü ve Başar (2011), çalışmalarında Regresyon Analizi ve Granger Nedensellik Testi ile 2003-2010 yılları arasındaki verileri ele almış ve enerji ithalatı ve cari açık arasında negatif bir ilişki bulmuştur.

Kayıkcı (2012), çalışmasında 1987-2009 yılları arasında Türkiye’deki verileri kullanmış ve elde ettiği verileri VAR analizine tabi tutmuştur. Analiz sonucuna göre enerji fiyatları ile cari açık arasında pozitif bir ilişki elde edilmiştir.

Demir (2013), çalışmasında cari açık sanayi üretim endeksi ve enerji ithalatı arasında bir ilişkinin olup olmadığını incelemiştir. 1987-2012 yılları arasındaki veriler kullanılarak analizler yapıldığında Türkiye’de enerji talebinin üretim artışlarına bağlı olarak gerçekleştiğini ve üretim artışının enerji talebini yükselterek cari açığı ortaya çıkardığı tespit edilmiştir.

Uysal vd. (2015), çalışmalarında 1980-2012 yıllarına ait büyüme, enerji tüketimi ve cari açık verilerini kullanarak yaptıkları Johansen eşbütünleşme analizinde değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri sonucunu elde etmişlerdir.

Beşel (2017), çalışmasında Türkiye’ye ait 1976-2016 yılları arasındaki enerji fiyatlarını ve cari açık değerlerini ele almıştır. Gregory-Hansen Eşbütünleşme ve Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ile veriler analiz edildiğinde enerji fiyatları ile cari açık arasında uzun dönemli bir ilişki elde edilmiştir.

Ayla ve Karış (2019), çalışmasında cari açığın artmasının temel sebeplerinin başında artan enerji talebinin büyük kısmının ithal enerjiden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda enerji ithalatı ile cari açık arasında doğru yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

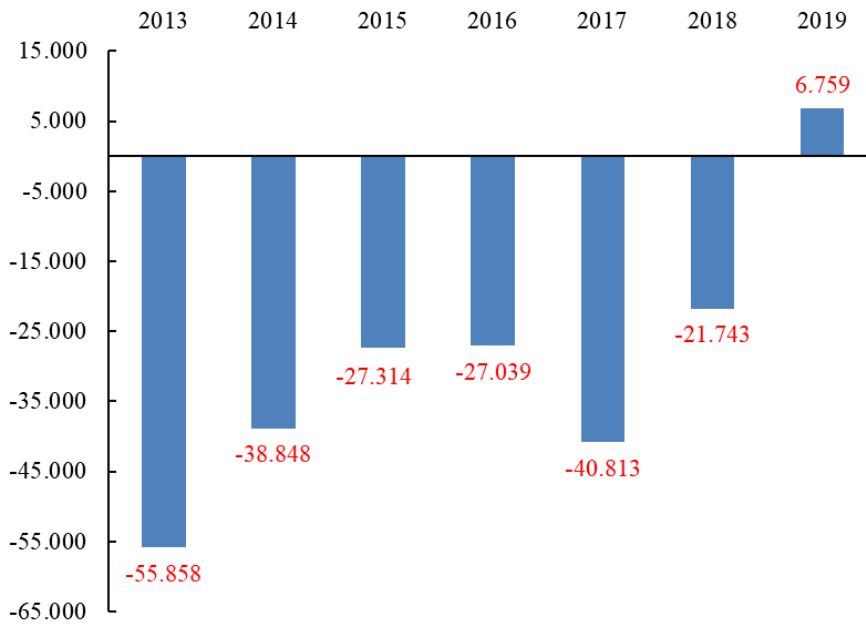
Aka (2020), çalışmasında 1980-2018 yılları arasında yer alan verileri En Küçük Kareler Yöntemi ile analiz ederek dışa açıklık oranının cari açığı artırdığı sonucunu elde etmiştir. Aynı zamanda çalışmanın sonucuna göre Türkiye’de cari açığın azaltılması için öncelikle ihracatın artırılıp ithalatın azaltılması gerekliliğine değinilmiştir. İthalatın en büyük kalemlerinden olan enerjide dışa bağımlılığın azaltılması gerektiği vurgulanmıştır.

3. BULGULAR

Cari işlemler dengesinin de içerisinde yer aldığı ödemeler dengesi bilgileri düzenli aralıklarla TCMB Veri Yönetimi ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından Ödemeler Dengesi İstatistikleri şeklinde yayınlanmaktadır. Çalışmada kullanılacak verilere buradan erişilmiştir. 2013-2019 yılları arasındaki veriler çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Şekil 1’e göre Türkiye 2013-2018 yılları arasında sürekli cari açık veren bir ülke konumunda yer almıştır. Özellikle 2013 yılında Türkiye’nin cari açığı yaklaşık 56 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında yaşanan Covid 19 salgını sebebiyle ortaya çıkan dış ticaretteki süreç nedeniyle ithalat kaleminde ciddi anlamda azalma ortaya çıkmıştır. 2018 yılına göre 2019 yılında ihracat tutarında artış görülen Türkiye’de ithalatta yaklaşık 21 milyar \$ azalma meydana gelmiştir.

Şekil 1: Türkiye’nin 2013-2019 Yılları Arasındaki Cari İşlemler Hesabı (Milyon \$)

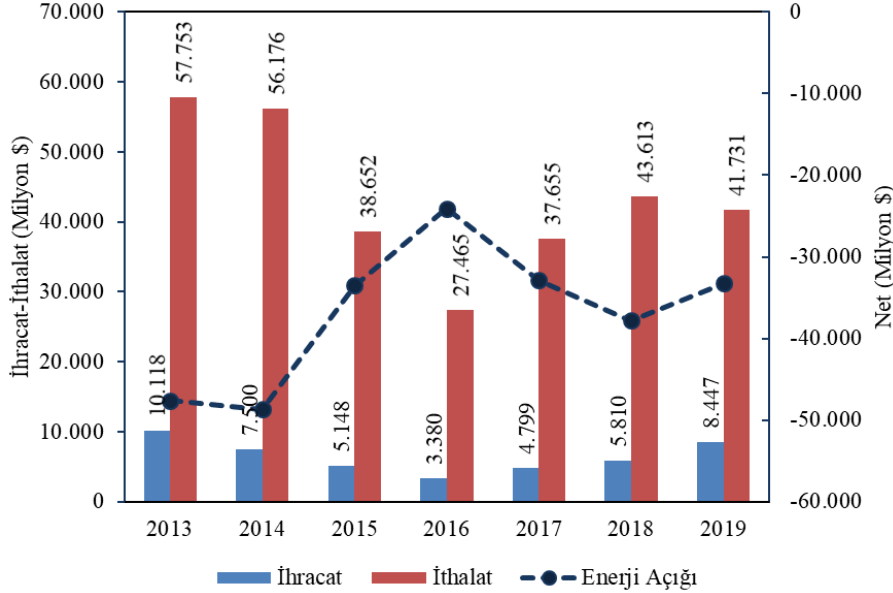
Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

Türkiye’nin cari işlemler hesabının negatif bir seyir göstermesinin en büyük etkeni enerji ithalatıdır. Üretim girdilerinde ilk sırada yer alan enerjinin tamamen ithal edilmesi cari açığın ortaya çıkmasının temel sebeplerindedir (Uysal, vd., 2015). Şekil 2’de de görüldüğü gibi Türkiye’nin enerji ticaretinde ithalatın miktarı ihracatın miktarının çok üstünde yer almıştır. 2013 yılında yaklaşık 56 milyar \$ cari açık veren

Türkiye’de enerji ticaretinde yaklaşık 48 milyar \$ açık vermiştir. 2013 yılında enerji hariç cari işlemler açığına bakıldığında bu tutar yaklaşık 8 milyar \$ seviyesine gerilemektedir. Türkiye için enerji ithalatının getirdiği yük bu rakamdan da kolayca anlaşılmaktadır.

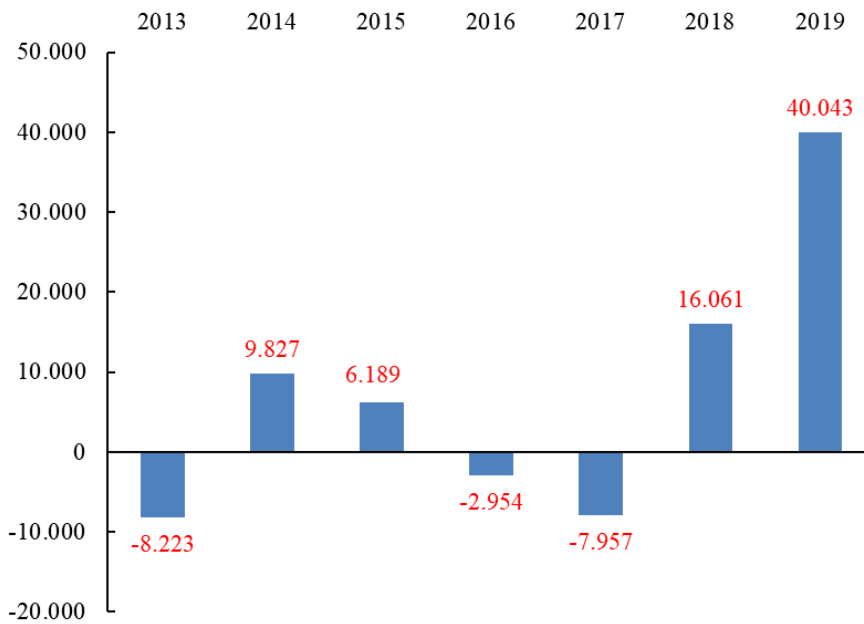
Şekil 3’te 2013-2019 yılları arasında Türkiye’nin enerji ithal eden bir ülke olmaması durumunda cari işlemler açığının nasıl gerçekleştiği görülmektedir. Normal şartlarda 2013-2019 yılları arasında sadece 2019 yılında cari fazla veren Türkiye enerjide dışa bağımlı olmaması durumunda sadece 2013,2016 ve 2017 yıllarında çok düşük miktarda cari açık vermiştir. Diğer yıllarda ise Türkiye enerji ithal edilmemesi durumunda cari fazla veren bir ülke konumuna gelmiştir.

Şekil 2: Türkiye’nin 2013-2019 Yılları Arasındaki Enerji Ticareti (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

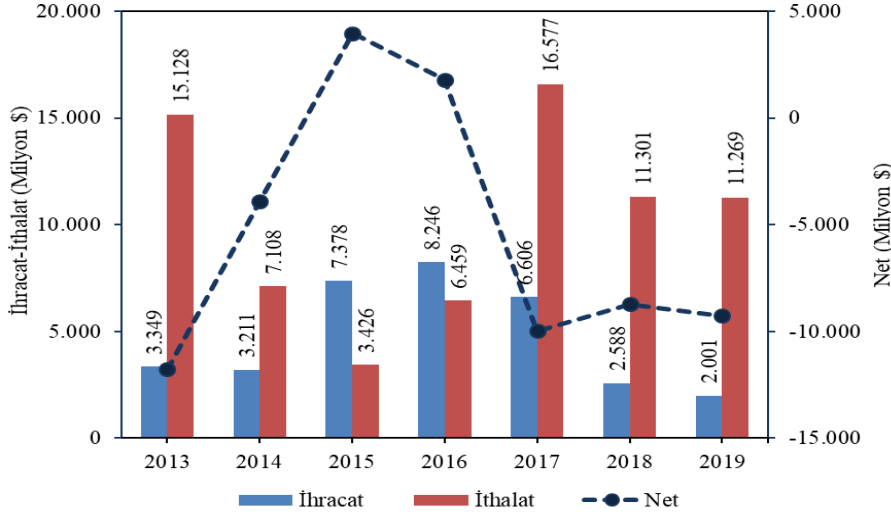
Şekil 3: Türkiye’nin 2013-2019 Yılları Arasında Enerji Hariç Cari İşlemler Hesabı (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

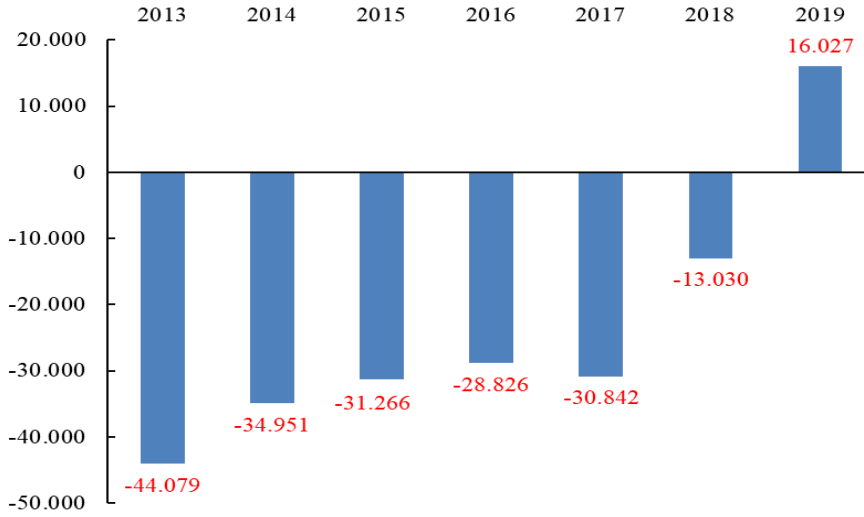
Türkiye’nin cari işlemler hesabının negatif bir görüntü vermesindeki bir diğer neden ülkenin altın ithalatının ihracatında fazla olmasıdır. Şekil 4’te Türkiye’nin parasal olmayan altın ticaretinin yıllara göre değişimi verilmiştir. Türkiye 2013-2019 yılları arasında altın ticaretinde 2015 ve 2016 yılları dışında negatif bir göstergeye sahip ülke konumunda yer almıştır. Altın ithalatının olmaması durumunda ise Türkiye’nin cari işlemler dengesinde meydana gelen değişime Şekil 5’te yer verilmiştir. Enerji ithalatı kadar olmasa da altın ithalatının da cari işlemler hesabının negatif seyretmesine neden olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Türkiye'nin 2013-2019 Yılları Arasındaki Altın Ticareti (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

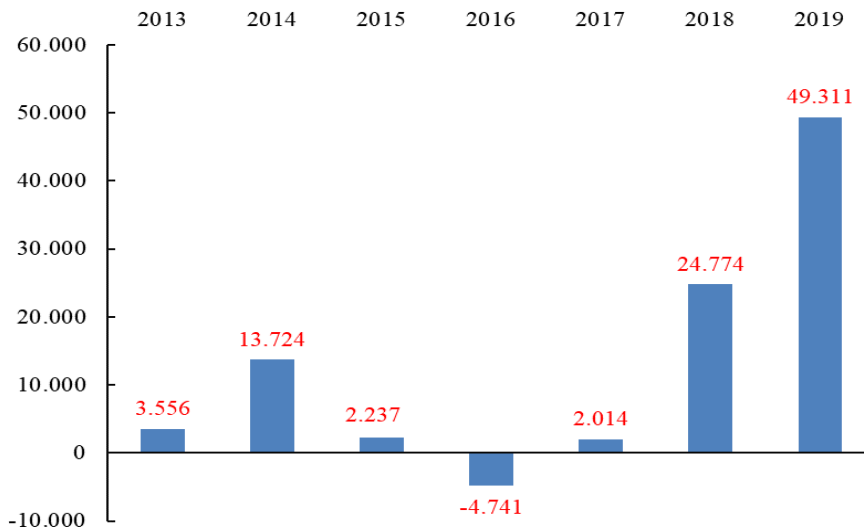
Şekil 5: Türkiye'nin 2013-2019 Yılları Arasında Altın Hariç Cari İşlemler Hesabı (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

Son olarak enerji ve altın ticaretinin olmaması durumunda Türkiye'nin cari işlemler hesabının nasıl gerçekleştiği Şekil 6'da görülmektedir. Şekil 6'ya göre Türkiye enerji ve altın ithalatı yüzünde ciddi yüklerle karşı karşıya gelmektedir.

Şekil 6: Türkiye'nin 2013-2019 Yılları Arasında Altın ve Enerji Ticareti Hariç Cari İşlemler Hesabı (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Ekim 2020.

Şekil 6'da Türkiye'de cari işlemler hesaplaması yapılırken altın ve enerji hesaplamaya dahil edilmediğinde Türkiye'nin sadece 2016 yılında cari açık verdiği diğer yıllarda cari fazla veren bir ülke olduğu görülmektedir. Türkiye'nin cari açık problemi ile karşı karşıya kalmasına neden olan faktörlerden sadece ikisinden burada bahsedilmiştir. Cari açığa neden olan başka faktörlerde mevcuttur.

Özellikle enerjide yaşanan bu dışa bağımlılığın azaltılabilmesi için son yıllarda adımlar atılmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının daha aktif bir şekilde tüketimde kullanılması sonucunda enerjide dışa bağımlılık azaltılacaktır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda cari açık karşılaşılan bir problemidir. Kronik hale gelen cari açık problemi ekonomilerin dışa bağımlı bir halde yaşamlarını sürdürmelerine neden olmaktadır. Büyümenin ve gelişmenin üretimden ziyade sıcak para girişleri ile mümkün olabileceğini düşünen ülkelerde bu sorun her geçen gün daha da büyümektedir. Cari açık sorununu ortaya çıkaran etkenlerden birisi de enerji ithalatıdır. Ülkemizde üretimde ve tüketimde kullanılan enerjinin büyük bölümü ithal edilmektedir. Enerjinin ithal edilmediği durumlarda Türkiye bazı yıllar cari fazla veren bir ülke konumuna bile gelebilmektedir. Bu doğrultuda cari işlemler açığının azaltılması için;

- ✓ Enerji ticaretinde artık tüm dünya ülkeleri yenilenebilir enerjiye daha fazla önem vermektedir. Özellikle maliyet ve çevresel etki anlamında yenilenebilir enerji diğer enerji türüne göre ön plana çıkmaktadır. Türkiye'de bu anlamda yenilenebilir enerji potansiyeli taşıyan ülkelere birisidir. Enerjinin bu denli önemli olduğu konjonktürde bu avantajı kullanmak gereklidir. Son yıllarda artan bu yönlü üretim Türkiye için avantaj teşkil edebilir. Bu avantajı kullanmak adına yenilenebilir enerjiye önem vermek ve enerjide dışa bağımlılığı azaltmak Türkiye'yi hedeflerine ulaştırabilir. Özellikle tespit edilen yenilenebilir enerji kaynaklarının uzun vadede getirisine odaklanmalı ve bu kaynakları üretime hazır hale getirmek adına planlamalar yapılmalıdır.
- ✓ Altın ticaretinde özellikle son dönemde artan üretim olumlu bir gösterge olsa da bu durumu sürekli hale getirmek son derece elzem bir durumdur. Cari açık düzeyini azaltmak adına atılacak tüm adımlar ülke ekonomisi için ciddi önem taşımaktadır. Altın üretiminin artması ve dışa bağımlılığın azaltılması da ülke ekonomisi için önemli bir göstergedir.

KAYNAKÇA

- Aka, K. (2020). "Cari Açığı Belirleyen Faktörler: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama", Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(5): 1571-1583.
- Akçayır, Ö. & Albeni, M. (2016). "Türkiye'de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi Sınır Testi Yaklaşımı", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1): 557-583.
- Ayla, D. & Karış, Ç. (2019). "Türkiye'de Enerji İthalatı ve Cari Açık Üzerine Bir Değerlendirme", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(32): 380-412.
- Ayla, D. & Küçükkale, Y. (2017). "Cari Açıkların Sürdürülebilirliği: Bir Derleme", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(3): 1025-1041.
- Aytemiz, T. & Şengönül A. (2008). "Regression Tree Analysis of Effects of Energy Prices on Turkish Current Account Deficit", İktisat İşletme ve Finans, 23(269): 94-109.
- Bayrak, M. & Esen, Ö. (2014). "Türkiye'nin Enerji Açığı Sorunu Ve Çözümüne Yönelik Arayışlar", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(3): 139-158.
- Beşel, F. (2017). "Oil Prices Affect Current Account Deficit: Empirical Evidence From Turkey". Journal of Applied Research in Finance and Economics, 3(2): 13-21.
- Beyaz, Z. & Karabacak, G. (2018). "Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisi", European Journal of Managerial Research Dergisi, 2(2): 56-75.
- Bitzis, G.; Paleologos, J. M. & Papazoglou, C. (2008). "The Determinants of the Greek Current Account Deficit: The EMU Experience", Journal of International and Global Economic Studies, 1(1): 105-122.
- Corden, W. M. (1994). Economic Policy, Exchange Rates, and the International System, Oxford University Press, Oxford.

- Çelik, T.; Kaplan, M. & Barak, D. (2018). “Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Cari Açığın Sürdürülebilirliğine Etkisi: 1980-2016”, *International Journal of Academic Value Studies*, 3(14): 249-259.
- Demir, M. (2013). “Enerji İthalatı Cari Açık İlişkisi, Var Analizi ile Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9): 2-27.
- Demirbaş, M.; Türkay, H. & Türkoğlu, M. (2009). “Petrol Fiyatlarındaki Gelişmelerin Türkiye’nin Cari Açığı Üzerine Etkisinin Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(3): 289-299.
- Demirci, E. & Er, Ş. (2007). “Ham Petrol Fiyatlarının Türkiye’deki Cari Açığa Etkisinin İncelenmesi”, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı, 24–25 Mayıs 2007, 1-12, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Eroğlu, İ. & Bursal, M. (2020). “Türkiye’nin Cari Açık Dinamiklerinde Enerji Açığının Rolü ve Finansman Kalitesi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4): 2231-2247.
- Karabulut, G. & Danişoğlu, A. Ç. (2006). “Türkiye’de Cari İşlemler Açığının Büyümesini Etkileyen Faktörler”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1): 47-63.
- Kayıkcı, F. (2012). “Determinants of Current Account Balance in Turkey: Vectot Auto Regression (VAR) Approach”, *African Journal of Business Management*, 6(17): 5725-5736.
- Khan, S. K. & Knight, M.D. (1983). “Determinants of Current Account Balances of Non-Oil Developing Countries in the 1970s: An Empirical Analysis”, *IMF Staff Papers*, 30(4): 819-842.
- Morsy, H. (2012). “Current Account Determinants for Oil-Exporting Countries”, *Emerging Markets Finance and Trade*, 48(3): 122-133.
- TCMB (2020). Ödemeler dengesi istatistikleri. (Erişim Adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/>).
- Tiryaki, S. T. (2002). “Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik ve Türkiye Örneği”, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Çalışma Tebliği*, No: 8.
- Uysal, D.; Yılmaz, K.C. & Taş, T. (2015). “Enerji İthalatı ve Cari Açık İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 63-78.
- Üzümcü, A. & Başar, S. (2011). “Türkiye’nin Cari İşlemler Bilançosu Açığı Üzerinde Enerji İthalatı ve İktisadi Büyümenin Etkisi: 2003-2010 Dönemi Üzerine Bir Analiz”, *Finans Ekonomik & Politik Yorumlar*, 48(558): 5-21.
- Yükseler, Z. (2018). “Türkiye’de Net İhracatın Büyümeye Katkısı ve Ölçüm Sorunları”. 30.12.2020, <https://www.researchgate.net/publication/259073067>.